

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING.

SER. Aa. Kartblad i skalan 1 : 50 000 med beskrifningar. N:o 114.

BESKRIFNING

TILL

KARTBLADET ÖRKELLJUNGA

AF

AXEL LINDSTRÖM.

Pris med karta 2 kr.

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING.

SER. Aa. Kartblad i skalan 1:50 000 med beskrifningar.

N:o 114.

BESKRIFNING

TILL

KARTBLADET ÖRKELLJUNGA

AF

AXEL LINDSTRÖM.

STOCKHOLM 1898

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Det geologiska kartbladet **Örkelljunga**, i skalan 1:50,000, omfattar en areal af 6,61 qv.-nymil, fördelad på följande socknar och sockendelar inom nedannämnda härad och län af landskapen Skåne, Halland och Småland.

Kristianstads län, Norra Åsbo härad: hela Fagerhults, norra och större delen af Örkelljunga, östra och större delen af Tosjö, smärre delar af Össjö, Munka-Ljungby, Rya och Oderljunga socknar, samt länsdelen af Hishults socken;

Vestra Göinge härad: norra delen af Röke och en mindre del af Vittsjö, samt de vestra två tredjedelarna af den till Kristianstads län hörande delen af Markaryds socken;

Hallands län, Höks härad: nästan hela Hishults, största delen af Våxtorps, sydöstra delen af Renneslöfs, samt sydligaste delen af Knäreds socken;

Kronobergs län, Sunnerbo härad: sydvestra delen af Markaryds socken.

Oaktadt blott en ringa del af kartområdet sålunda tillhör Småland och återstoden Skåne och Halland, med nästan lika fördelning på dessa båda landskap, äro dock hufvuddragen af traktens allmänna utseende och naturbeskaffenhet inom kartbladets hela östra hälft öfvervägande af sydsmländskt skaplynne; samma i stort sedt småkuperade mark med dess oregelbundna anhopning af höjder och dälдер, sjöar och kärr samt vidsträckta mossar, som är rådande i södra Småland, träffas äfven här. Der och hvar reser sig en och annan större höjd, som beherrschar den närmaste omgifningen, och från hvilken blicken stundom kan öfverskåda mer eller mindre vidsträckta områden.

Traktens allmänna naturbeskaffenhet.

En annan landskapskarakter företer deremot kartområdets vestra del. Här reser sig nemligen Hallandsås hög och domi-

nerande öfver Hallandsslätten i norr och Tosjö sockens jemförelsevis plana marker i söder. Från hvilket håll man än kommer, imponerar denna ansenliga höjdsträckning, af hvars hela längd dock blott en tredjedel eller 13 km. faller inom detta kartområde, genom sin stora massa och sin vackra kontur. Åsens sidor, ehuru oftast branta, äro till stor del beklädda af ståtliga bokskogar, då deremot sjelfva högplatån ej sällan är kal eller endast delvis och glest bevuxen med skog kring de stora och enformiga mossarna. Från åtskilliga af de här uppstigande bergs- och krossgrushöjderna kan blicken öfverskåda stora sträckor af det omgifvande landskapet; isynnerhet åt norr är utsigten vidtomfattande öfver den sydhalländska slätten, bortom hvilken i nordvest Laholmsbugtens skimrande vattenyta framskymtar, men äfven åt söder och sydvest är utsigten vid klart väder mycket vidsträckt såväl öfver en del af nordvestra Skåne med Engelholmsslätten som öfver Skelderviken med det på dennas motsatta sida uppstigande Kullaberg. Från flere punkter sträcker sig utsigten t. o. m. ut öfver en del af Öresund och det danska landet.

På några ställen öfvertväras åsen af mer eller mindre djupa och smala dalgångar, beroende på sprickor i berggrunden. En af de märkligaste sträcker sig i NO.—SV:lig riktning tvärs öfver hela åsen, och dess södra del, som utmynnar strax norr om Rösjön, är under benämningen Trollehallar känd och beundrad vida omkring. Denna sprickdal med sina höga och nästan lodräta, delvis skogbevuxna dalsidor och vackra bergformationer är ock målet för talrika turistbesök.

Traktens höjdförhållanden.

Den högsta punkten på Hallandsås eller Högalteknall (226 m. = 761 f.¹ öfver hafvet) är belägen inom Halland och strax utanför kartområdets vestra gräns, då deremot dettas högsta punkt, som på samma gång är den högsta afvägda inom Skåne, stiger till 206,3 m. (695 f.) och träffas NO. om

¹ Enär på angränsande förut utgifna kartblad höjduppgifterna äro uttryckta i fot, har för likformighetens skull så äfven skett på det föreliggande kartbladet.

Stafsjön, äfvenledes på Hallandsås, och nära länsgränsen mot Halland. En ej ringa del af åsens högplatå uppnår mellan 175—200 m. (omkring 600—700 f.) ö. h., om ock medelhöjden af den större delen torde ligga mellan 150 och 175 m. (500—600 f.). Mot öster eller sydsydost sänker sig marken småningom, men ett ganska stort område af trakten N. och NO. om Örkelljunga kyrka intager likväl en medelhöjd af 120—150 m. (400—500 f.), och en enstaka höjd, belägen norr och nordost om hemmanet Skogen, stiger till 167,5 m. (564 f.)

Denna trakt torde således böra anses såsom åsens östligaste utsprång, för så vidt man ej vill hiträkna den ej obetydliga höjdsträckningen norr om Lärkesholmssjön, som med en punkt stiger till 164,5 m. (554 f.) ö. h. och 78 m. (263 f.) öfver nämnda sjö.

Norr om Hallandsås och dess här ofvan anförda östliga utsprång utbreder sig landet i form af stora och breda terrasser, som utan någon skarp begränsning sinsemellan sänka sig från öster till vester. Ett stort område med en medelhöjd af 120—150 m. (omkring 400—500 f.) ö. h. utbreder sig sålunda emellan jernvägen och kartområdets östra gräns och omfattar såväl den kolossala Flåssmyr med dess omgifningar som ock hela trakten omkring Vårsjön. I NV., V. och SV. om detta område utbreder sig ett annat vida större, upptagande mer än en tredjedel af hela kartans areal och liggande mellan 90—120 m. (300—400 f.) ö. h.; några ganska vidsträckta partier deraf stiga dock ej obetydligt högre. Området med en medelhöjd af 60—90 m. (200—300 f.) omfattar hufvudsakligen östra delen af Våxtorps och en ringa del af Hishults socknar; några i norr belägna smärre höjder öfverstiga likväl 90 meters-kurvan. Föga mer än hälften så stort är det område, som ligger lägre än 60 m. (200 f.) ö. h. Det utbreder sig längst i nordvest inom kartbladets område och är den enda del af detta, som under glacialtiden varit täckt af hafvet. De lägsta delarna af floddalarna ligga här knappast 30 m. öfver hafvet.

Af de till omkring ett sjuttiotal uppgående sjöarna äro de flesta mycket små och obetydliga. Bland de största må här nämnas: Rösjön 66,2 m. (223 f.) och Vårsjön omkring 125 m. (420 f.) öfver hafvet; den förra är omkring 4 km. lång och något mer än 1 km. bred, den senare har ungefär samma bredd men endast 3 km. i längd. Något större till ytvidden är den särdeles oregelbundet konturerade, på gränsen mellan Halland, Skåne och Småland belägna Storsjön, (98,6 m. = 332 f. ö. h.). Mindre än de nu nämnda, men för denna trakt jemförelsevis stora, äro vidare Köphultssjön (103,6 m. = 349 f.) och Fedingsjön (107,5 m. = 362 f. ö. h.), Oxhultssjön (78,7 m. = 265 f.) och Hjelmsjön (76,9 m. = 259 f.) samt Lärkesholmssjön (86,4 m. = 291 f.) i Örkellunga socken jemte några få andra. Af den ganska ansenliga Vestersjön, som genom en låg och smal landremsa är skild från Rösjön, faller blott en mindre del inom kartans område.

De högst belägna vattenbehållarna äro de uppe på Hallandsås liggande båda små Stafsjöarna, deras höjd ofvan hafvet är 174,6 m. (588 f.).

Genom torrläggning hafva ett par sjöar af nämnvärd storlek under de senare åren försvunnit, nemligen den förut nära två kilometer långa, ehuru obetydligt breda Jällasjön, som mellan Vannås och Jägersholm genomflöts af Örkellungaån, samt den i Tosjö socken belägna Ramnasjön. Båda dessa sjöars omfång kan ännu på kartan följas genom de aflagringar af gytja och svämsand, som utgjort deras botten. Vid större nederbörd återtaga de ock, isynnerhet Ramnasjön, för någon kortare tid, innan vattnet hinner afrinna, sitt förra utseende. Genom uppreisning af afloppet har strandkonturen blifvit något ändrad på Lärkholmssjön, belägen öster om Rösjön i Tosjö socken, och genom ett alltjemt pågående igenväxande förminskas småningom många af de små i mossarna ännu kvarvarande gölarna för att till sist alldeles försvinna.

De allra flesta af traktens större sjöar hafva sin längd-utsträckning i ungefär nordost-sydvestlig riktning, hvilken är

densamma, som enligt glacierrefflorna varit inlandsisens rörelseriktning. Detta förhållande framgår äfven med full tydlighet af kartan. Såsom undantag från denna regel må nämnas de vid foten af Hallandsås belägna båda sjöarna Rösjön och Vestersjön, hvilkas längdaxel är parallel med åsens längdriktning, äfvensom den på norra sidan om åsen liggande Sjöaltsjön, som genomflytes af Stensån.

Den afrinnande nederbörden från denna trakt söker sig aflopp till hafvet på skilda vägar, nemligen dels genom Markarydsån och Smedjeån, som rinner till den strax norr om kartbladsområdet framflytande Lagaån, dels genom Stensån, som utmynnar direkt i hafvet ej långt från Båstad, och dels äfven genom tvenne vattendrag, som förena sig med Rönneå, nemligen Örkelljungaån och den å, som bildar utloppet för Vestersjön och Rösjön. Från ett mindre område inom kartans sydöstra hörn söker vattnet sig väg dels åt öster till Helgeå, och dels åt söder ned till Hörjaån och Almaån.

Knappast något af dessa vattendrag är särdeles betydande, dock äro de ur industriel synpunkt icke ovigtiga, ty den relativt stora fallhöjd de flesta hafva ger upphof till talrika forsar och vattenfall, hvarförutom de sjöar, som vattendragen genomflyta, ofta bilda stora behållare, som underlätta vattenkraftens tillgodogörande äfven under den torrare årstiden. Ej endast de större utan äfven många af de mindre vattendragen användas därför ock såsom drifkraft för talrika, stundom ganska betydande qvarnverk och några, ehuru mera oansenliga sågverk.

Några af vattendragen hafva skurit sig ganska djupt ned genom de lösa aflagringarna, isynnerhet der dessa, såsom på Våxtorp-Renneslöfsslätten, bestå af hafsafslagringar af sand och lera, men äfven i dalar, som äro belägna öfver den forna marina gränsen, återfinnes samma förhållande, ehuru rullstensgrus och sand med större mäktighet der äro förherrskande.

Kartområdets största slättbygd är belägen längst i nord-Slätter och dalgångar. vest och omfattar större delen af Våxtorps och Renneslöfs socknar eller hufvudsakligen den trakt, som varit täckt af det

glaciala hafvet. Denna slätt utgör en del af den vidsträckta sydhalländska slätten, som med sakta lutning sänker sig ned mot kusten mellan Laholm och Båstad. Motsättningen mellan denna plana mark och Hallandsås är starkt framträdande och bidrager mycket till att åsen, från denna sida sedd, synes högre och väldigare än den i sjelfva verket är. De här framflytande vattendragen, såsom Stensån och Smedjeån med tillflöden, hafva ofta, såsom nyss nämnades, skurit sig djupt ned i de mycket mäktiga lösa aflagringarna och sålunda åstadkommit djupa men smala floddalar, stundom med terrassliknande afsatser, t. ex. i närheten af Hylte i Våxtorps socken.

I förhållande till denna slätt äro alla öfriga här förekommande slättmarker mycket obetydliga. Nämnas må dock trakten omkring och sydvest om Tosjö kyrka, den V. och SV. om Örkelljunga kyrka samt den N. om Åsljungasjön, hvilka alla äro i det hela ganska plana, ehuru med här och der uppstickande låga kullar. Inom det öfriga området förekomma deremot, isynnerhet om man bortser från de stora mossarna, blott i stort sedt jemförelsevis plana eller småkuperade marker med en och annan större höjd.

Väl markerade dalgångar af någon betydligare längd äro jemförelsevis sällsynta i denna trakt. Till och med floddalarna äro, utom på kortare sträckor, oftast mycket oregelbundna, med endast den ena sidan brant men den motsatta långsluttande och mera obestämd. Förutom den redan omnämnda sprickdalen öfver Hallandsås mellan Sjöaltsjön och Rösjön må anföras: Stensåns dalgång med några kilometers längd på ömse sidor om länsgränsen mellan Skåne och Halland; den östliga fortsättningen af Rösjöns dalgång fram till och ett kort stycke förbi gränsen mellan Tosjö och Örkelljunga socknar; Örkelljungaåns dal mellan Åsljungasjön förbi den forna Jällasjön fram till Vannås, samt Smedjeåns dalgång från Hishults kyrka öster ut förbi Ågård fram till Kornhult. Några af dessa dalgångar, jemte åtskilliga andra mindre, hysa mas-

sor af rullstensgrus, hvarigenom dalformen blifvit i viss mån mindre framträdande.

Ortens hufvudnäring är jordbruk och boskapsskötsel samt, på en del hemman och gårdar, något skogsskötsel såsom binäring. Jordbruket står jemförelsevis ganska högt, isynnerhet i betraktande af de ogynsamma förhållanden, under hvilka det med få undantag måste utöfvas. Den odlade jorden består nemligen till öfvervägande del af krosstensgrus, rullstensgrus och sand samt till någon del af mossar. Öfverhufvud taget gynsammast för jordbruket är sandjordsområdet inom Våxtorps och Renneslöfs socknar, hufvudsakligen på den grund, att lera och mergel härstädes med fördel kunnat begagnas såsom jordförbättringsmedel. Oaktadt kalkhalten i allmänhet ej är särdeles hög, användes mergeln likväl i stor utsträckning och forslas stundom ganska långa vägar till i berörda afseende mindre lyckligt lottade platser. Äfven den hvarviga leran, som öfverlagrar mergeln och således i regeln är lättare åtkomlig i de flesta af de härvarande floddalarna, är mycket användbar till sandjordens förbättring. Genom långvarig kultur och ymnig gödsling är sandjordens myllhalt ofta ganska stor och bidrager till erhållandet af rikare och säkrare grödor. Vida ogynsammare för jordbruket är jökelgruset och isynnerhet rullstensgruset. Det förstnämnda är visserligen i och för sig ingen otacksam jordmån, men det är oftast rikt på stenar och block, hvilka i hög grad försvåra såväl jordens skötsel med tidsenliga åkerbruksredskap som en fullt nöjaktig afdikning. Det oaktadt bedrifves jordens uppodling och kultur med stor flit och framgång, hvarom vittna dels de talrika och väldiga stenhögarna och stengärdesgårdarna, dels de vackra grödor af säd och rotfrukter, isynnerhet potatis, som vinnas af denna så oländiga och, såsom det tyckes, magra mark. Att äfven rullstensgruset i så stort omfång som skett tagits i anspråk såsom kulturjord, är hufvudsakligen beroende af dess jemförelsevis mera blockfria beskaffenhet, dess fördelaktiga läge i närheten af byarna och gårdarna samt

Traktens näringsgrenar.

dess utbredning i ej sällan temligen plana eller endast småkuperade fält. Gruset är likväl fattigare på växtnäringsämnen än jökelgruset, fordrar mera gödsel och lemnar, isynnerhet under torra somrar, osäkrare grödor.

Den under senare tider allt mera utvidgade odlingen af mossar och myrmarker har ganska väsentligt tillökadt den afkastningsbara jorden, och få torde de hemman och gårdar vara, som ej ega i sin omedelbara närhet större eller mindre mossar tjenliga till uppodling. Det lider således ej tvifvel, att med ökad kunskap om mossodlingens rätta bedrivande denna trakt med sina ofantligt vidsträckta och ofta mycket godartade mossmarker eger stora förutsättningar för en betydligt utvidgad jordbruksnäring.

Till de flesta gårdar höra i allmänhet ganska stora utmarker, som möjliggöra hållandet af en jemförelsevis talrik kreatursuppsättning med hufvudsakligt syfte att uppföda ungkreatur till försäljning, en förvärfskälla, som här är ett viktigt stöd för jordbruksnäringen, af hvilken ensam ett tillfredsställande ekonomiskt resultat blott med svårighet kan erhållas.

Förutom de nu nämnda näringsgrenarna förefinnas i denna trakt inga af större betydelse. Af de talrika mossarna borde beredning af torfströ och torfmull med fördel kunna ega rum, men för öfrigt erbjuda hvarken bergen eller jordarterna några nämnvärda betingelser för uppkomsten af industriell verksamhet. Jerntillverkning, grundad på den malm, som kunnat hemtas från sjöar och myrmarker såväl inom denna som närmast tillgränsande trakt, synes i forna tider hafva flerstädes egt rum. Härpå tyda, förutom benämningen Jernbläst på en gård inom norra delen af Örkelljunga socken, äfven förekomsten af stora slagghögar på flera ställen. Vid den gård i Nissabygget i Våxtorps socken, som benämnes Kungsbygget, finnas vid Stensåns strand ganska stora och höga kullar af slag. Smärre högar af samma material förekomma äfven i närheten af Storsjön såväl vid dennes östra strand, norr om Örnalt inom nordligaste delen af Fagerhults socken, som vid

dess norra eller vid N. Össjö i Hishults socken. Från denna sjö torde ock en del af den använda sjömalmen hafva blifvit hemtad.

Inom större delen af kartområdet lämpar sig såväl rullstensgruset som det mera blockrika jökelgruset bäst till skogskultur. Den skogbärande marken står likväl icke i något gynnsamt förhållande till den vidsträckta arealen och är här, såsom på de flesta andra orter, snarare i minskning än i tillökning. Större sammanhängande skogsbestånd förekomma endast inom kartområdets östra och nordöstra del, men här är skogens tillvaro likväl starkt hotad af de underlättade transportmedel, som kommit denna trakt till del genom den för några år sedan för trafik upplättna Skåne-Smålandsjernvägen.

Med nu anförda undantag förekomma endast spridda skogsparker och dungar. Dessa äro visserligen stundom jemförelsevis ganska stora, men vanligen till öfvervägande del bestående af yngre träd. Särskildt torde likväl böra framhållas de ganska stora och vackra skogarna på sidoslutningarna af Hallandsås, inom Vallens och Rösjöholms egor. Till dessa båda egendomar, äfvensom till kronodomänen Oxhult i Hishults socken, höra dessutom temligen vidsträckta områden med planterad, delvis ännu mycket ung skog, bestående hufvudsakligen af fur. Detta trädslag är ock det i trakten rådande; gran förekommer endast sparsamt, men bokskogar, om än ej af betydligare omfång, finnas flerstädes, och isynnerhet anmärkningsvärda äro de, som tillhöra de nyssnämnda egendomarna. Dessutom finnas ej sällan smärre hagmarker eller s. k. ängar med spridda löfträd, förnämligast björk och al.

Fullkomligt skoglösa utmarker med stor utsträckning äro likväl alltför allmänna, isynnerhet inom Hishults samt skilda delar af Örkellunga och Tosjö socknar. Vegetationen utgöres här nästan uteslutande af ljung och enbuskar, någon gång af enstaka träd och smärre skogsdungar, från hvilka frön visserligen kunna spridas och alstra små uppspirande plantor, men dessa skadas eller tillintetgöras inom kort af de betande kreaturen.

Landet har emellertid icke alltid varit så skogfattigt som det nu är. Stor och reslig skog af björk, al, ek och fur har fordom allmänt funnits på dessa nu så kala marker, såsom framgår deraf, att i bottenlagret af både små och stora mossar och äfven i sjelfva torfven påträffas ymnigt stubbar och t. o. m. stammar af nyssnämnda trädslag. Och att denna trakt under den förhistoriska tiden sannolikt varit upptagen af svårtillgängliga skogsmarker, torde äfven framgå deraf, att fasta fornlemningar äro mycket sällsynta.

I samband med ofvanstående torde äfven böra omnämnas, att på bottnen af Balkåsjön, norr om Hishults kyrka, synas ännu stubbar af furuträd på sin ursprungliga växtplats.

Berggrunden.

Traktens berggrund består nästan uteslutande af den i vestra Sverige allmänna röda eller rödletta, stundom *gråa gneis*, som med anledning af sin konstanta halt af magnetit erhållit benämningen *jerngneis*. Den gråa och någon gång äfven den röda varieteten af denna bergart innehåller ibland i större eller mindre mängd korn af hornblende, men fullt typisk *hornblendegneis* är likväl ingalunda allmän. Ej sällan träffas deremot *dioritskiffer* och *diorit*. I följd af sin större motståndskraft mot denudationen uppsticka dessa amfibolförande bergarter jernförelsevis ofta i dagen, oaktadt deras utbredning i sjelfva verket är underordnad gneisens.

En med den s. k. »Varbergsgraniten» beslägtad bergart är på några få ställen iakttagen. Likaledes på blott några få ställen har *diabas* påträffats. Om härtill lägges, att vid Tormarp, norr om Vallen i Våxtorps socken, en mindre rest af *kritkalk* i fast klyft för flera år sedan blifvit funnen, så äro områdets samtliga bergarter uppräknade. Berggrundens sammansättning kan dock här blott i dess allmännaste drag

bestämmas, ty endast små och obetydliga hållar träda i dagen, såsom ock kartan tydligt visar.

Urberget.

Den röda eller rödletta gneisen är öfver hela blodområdet den vida förherrskande bergarten och innehåller blott här och der underordnade lager eller linser af den gråa. Den mest förekommande typen är småkornig till temligen finkornig. Fältspaten, öfvervägande mikroklin, är mer eller mindre röd, oftast endast svagt rödlett, någon gång genom vittring rödbrun till gulbrun. Den utgör bergartens rådande beståndsdel och är i regeln jemnt fördelad, endast undantagsvis mera samlad i smala ränder eller långsträckta oregelbunda partier. Qvartsen, som är färglös eller grå, ända till mörkgrå, samt fettglänsande, förekommer i mycket vexlande mängd, dock alltid underordnad fältspaten. Den är dels intimt blandad med denne, dels afskild i mer eller mindre smala ränder eller lameller, någon gång i aflånga rundade korn, som bidraga att markera bergartens skiffriighet, äfven om, såsom ej sällan är förhållandet, glimmern icke tydligt gör detta. Glimmern förekommer nemligen i mycket vexlande mängd, stundom rikligt, bildande än verkliga småskikt, än oregelbundet bland de andra mineralen inströdda fläckar, stundom åter i så ringa mängd och såsom så små fjäll, att den först vid närmare granskning kan upptäckas. Glimmern är nästan uteslutande biotit, dess färg är mörk, än nästan svart, än brun, endast mycket sällan har ljus glimmer observerats och då endast såsom ytterst små fjäll, hvilka sannolikt uppkommit genom vittring af den mörka. Egentlig muskovit synes således saknas eller åtminstone vara mycket sällsynt.

Röd och grå
gneis
(Jerngneis).

Magnetit är en ganska konstant, ehuru i vexlande mängd närvarande accessorisk beståndsdel. Ej sällan, åtminstone i de något mera grofkristalliniska gneispartierna, är den i stuff makroskopiskt synlig, men ofta kan dess befintlighet påvisas

först med tillhjälp af magnet efter profvets pulverisering. Blott vid några få tillfällen har *granat* såsom ytterst små kristaller observerats, t. ex. NO. om Bjärabygget, Örkelljunga socken, och VNV. om Hasslet i Våxtorps socken.

Spridda korn af svart eller mörkgrönt hornblende förefinnas ej sällan i den röda gneisen, men alltid i ringa mängd; detta mineral tyckes företrädesvis hålla sig till den gråa. Apatit och zirkon förefinnas alltid, men blott såsom mikroskopiska korn; stundom träffas äfven små korn af ortit.

Grå gneis och
hornblende-
gneis.

I jemförelse med den röda har den gråa gneisen en mycket begränsad utbredning och synes förekomma endast såsom mer eller mindre mäktiga lager eller linsformiga partier. Det är dock, såsom förut framhållits, på grund deraf att berghällarna blott äro små och spridda temligen svårt att döma om bergarternas verkliga utbredning och förhållande till hvarandra. De jemförelsevis talrika hällarna af grå gneis i trakten mellan Krångelbygget och Skeninge-holm, SV. om Fagerhults kyrka, synas antyda, att denna bergart der förekommer såsom ett större linsformigt parti; och äfven på den del af Hallandsås, som faller inom Våxtorps socken, är grå, ofta hornblendeförande gneis ganska allmän.

Den yttre likheten hos de båda gneisvarieteterna är, med undantag af färgen, mycket stor, men mineralsammansättningen är dock i så fall olika, att i den gråa gneisen ingå i högre grad än i den röda ljusgrå eller gröngrå plagioklas, granat och hornblende. Magnetit, i form af små korn eller gnistor, synes förekomma i ungefär samma mängd och på samma sätt i traktens alla gneisvarieteter.

Pyroxenförande
gneis.

På några och temligen vidt skilda ställen inom kartbladsområdet förekomma i dagen gående, isolerade hällar af en bergart, som i yttre utseende skiljer sig något från de öfriga, men synes närmast likna hornblendegneis. På grund af sin pyroxenhalt och äfven i öfrigt står bergarten nära den i trakten af Varberg uppträdande s. k. »Varbergsgraniten». Förutom grön pyroxen (omfacit) förekomma fältspat, quartz,

granat, glimmer, magnetit, hornblende och en kloritisk omvandlingsprodukt.

Bergarten, som är iakttagen S. och SV. om Hallahuset och NO. om Tormarp i Våxtorps socken samt strax vester om sockengränsen, V. om Skeningeholm i Fagerhults socken, är småkornig till finkornig och i allmänhet tydligt skiffrig. Dess förhållande till omgifvande bergarter kan i följd af jordbetäckningen ej nöjaktigt utredas.

Gneisens mer eller mindre tydligt framträdande skiffrighet är hufvudsakligen betingad af glimmerns mängd och regelbundna anordning. Endast undantagsvis visar bergarten en nästan massformig struktur, men eger äfven då ett föga granitiskt utseende. Att döma af skiffrigheten och den i gneisen stundom lagerformigt inneslutna dioritskiffern, skulle strykningsriktningen inom hela kartbladsområdet vara ungefär från sydost till nordvest med ett eller annat tiotal graders afvikning åt ena eller andra sidan.

Gneisens strykning och stupning.

På grund af några få och spridda iakttagelser kunde man likväl vara frestad att antaga, att den här ofvan angifna strykningsriktningen endast vore en följd af falsk skiffring, beroende på tryckfenomen, och att den rätta strykningen vore mot denna i det närmaste vinkelrät. På enstaka punkter, t. ex. Ö. om Björnemosse och V. om Åsljungasjön, samt N. om Bosjön, Örkellunga socken, Ö om Afvenbygget, Tosjö socken, NV. och VSV. om Bjernared, Hishults socken, SO. om Brännehagen och SO. om Hellede, Våxtorps socken, synes strykningsriktningen såväl hos gneisen som hos några i närheten befintliga hållar af dioritskiffer vara NO:lig eller NNO:lig, under det att fältspatspartierna äro utdragna i riktningen mot NV. och VNV. eller i öfverensstämmelse med stupningen. Dessa afvikelser från den som normal ansedda strykningsriktningen äro likväl i jämförelse med alla de öfriga iakttagelserna mycket fåtaliga och kunna bero af tillfälliga veckningar och böjningar, ett förhållande som möter svårighet att utreda i den starkt jordtäckta terrängen. Några genom olikformigt tryck åstad-

komna rubbningar i den eljest så regelbundna stryknings- och stupningsriktningen kunna för öfrigt blott i smått och i form af skrynkling i sällsynta fall påpekas.

Stupningsriktningen är nästan uteslutande åt NO. och NNO. Stupningen är i allmänhet mycket ringa, vanligen endast 5° à 10° till 20° à 30° från horisontalplanet, och ej sällan ligga lagren vågrätt. En stupning öfverstigande 40° — 50° är mycket sällsynt och en lodrät har blott vid ett par tillfällen iakttagits.

Förklyftning.

Bergarternas förklyftning är i allmänhet oregelbunden och ofta ganska stark. Särskildt utmärker sig härutinnan den glimmerfattiga röda jerngneisen, hvarpå såsom exempel kunna anföras Trollehallar jemte en del af öfriga berg på Hallandsås, vid hvilkas fot väldiga anhopningar af mångkantiga block påträffas. Stundom bestå till och med de i dagen gående små bergkullarna nästan uteslutande af större och mindre block. Denna starka sprickighet hos berggrunden torde med all sannolikhet kunna ställas i samband med uppkomsten af de stora dislokationslinier, som begränsa Hallandsås, hvilken höjdsträckning är att betrakta såsom en af parallela förkastningar begränsad »horst».

Diorit och dioritskiffer.

Oaktadt enstaka hållar, som uteslutande bestå af *diorit-skiffer*, äro ganska talrika, synes dock denna bergart hufvudsakligen förekomma såsom föga mäktiga lager i gneisen. Ej sällan ser man ock de båda bergarterna vexellagra, ett förhållande, som likväl ej utesluter möjligheten af äfven ett gångformigt uppträdande, fastän detta, i brist på synliga kontakter, ej med säkerhet kunnat påvisas. På några ställen uppträder dioritskiffern såsom höga, temligen branta och isolerade bergkullar, t. ex. Hålshultshall, söder om Hålshults by på Hallandsås, Tosjö socken, traktens största dioritförekomst, samt strax sydost om Örkelljunga kyrka, der den bildar en hög och afrundad mindre kulle.

Bergarten är i allmänhet rik på svart eller mörkgrönt hornblende och följlaktligen sjelf mycket mörk, men stundom

förekommer äfven ljus fältspat temligen ymnigt och ej sällan randformigt afskild, så att en tydlig parallel- eller bandstruktur uppstår. Öfvergångar till hornblendegneis äro ej heller sällsynta.

Amfibolbergarterna i denna trakt äro i allmänhet småkorniga till finkorniga, nästan aldrig massformiga, utan till och med inom midtpartierna af de större förekomsterna ganska tydligt skiffriga. Någon gång, t. ex. i den del af Hålshultshall, som är belägen strax öster om landsvägen, visar sig skrynkling eller en svag veckning, en för denna trakt eljest sällsynt företeelse, men för öfrigt äro strykning och stupning, såsom redan nämndt, öfverensstämmande med gneisens.

Af de ingående mineralen är hornblende förherrskande, dernäst komma fältspat, qvarts, glimmer, vanligen granat och äfven stundom för blotta ögat synlig magnetit.

I fast klyft har *diabas* hittills påträffats på endast fyra olika ställen, deraf trenne inom Örkellunga socken, nemligen S. om kyrkan, V. om Åsljungasjön och vid nya landsvägen SV. om Skogen. Den fjärde lokalen är belägen S. om Hylta, på gränsen mellan Örkellunga och Röke socknar. Bergarten är allestädes helt obetydligt blottad, så att någon säker kunskap om dess utsträckning ej kunnat erhållas. Otvifvelaktigt förekommer den såsom gångar, om än dessas strykning mer eller mindre nära öfverensstämmer med gneisens eller går i riktning från OSO. till VNV.

Diabas.

Bergarten är mörkgrå till svart, småkornig till finkornig och stundom något porfyrisk. Enligt hvad några mikroskopiskt undersökta prof gifvit vid handen torde den kunna betecknas såsom en mer eller mindre omvandlad och stundom något qvartsförande salitdiabas.

Kritsystemets aflagringar.

Inom kartområdets nordvestra hörn finnes en rest af till kritsystemet hörande aflagringar ännu anstående i fast klyft.

Från en mergelgraf vid Tormarp i Våxtorps socken beskrefs först af J. C. MOBERG en såsom sprickfyllnad i gneis uppträdande kritbreccia.¹ Denna utgöres af en gulgrön eller hvitgrön, starkt glaukonitisk kalksten med brottstycken af gneis och diorit. Platsen besöktes sedermera af HJ. LUNDBOHR,² som utförligt beskriver ett till kritsystemet hörande konglomerat, hvars grundmassa är grå, tät och mycket hård samt till större delen bestående af smärre fragment af kritfossil, kristallinisk kalkspat och talrika 0,5 till 3 mm. långa eller ännu längre kvartskorn. Mindre allmänt förekomna korn af magnetit, titanjern, hornblende och granat. Små, runda, knappast $\frac{1}{3}$ mm. långa, grönsvarta glaukonitkorn uppträda ganska ymnigt i vissa partier, i andra åter sparsamt. Bollarna, bestående hufvudsakligen af de bergarter, som äro anstående under konglomeratet, vexla emellan 1 och 40 cm. i längd, äro ofta platta och väl afrundade samt i likhet med kvartskornen och musselskalen ofta omgifna af ett ända till 1 mm. tjockt skal af kristallinisk kalkspat. När massan blotades och utsattes för luftens inverkan, blef den lös och jordformig och kunde fördenskull användas såsom mergel.

B. LUNDGREN,³ som äfven besökt kritlokalen vid Tormarp, har vid granskning af det insamlade paleontologiska materialet funnit, att »Tormarpskritan snarast bör räknas till Mammillatuszonen och särskildt sådan den är utvecklad i Kristianstadsområdet, ehuru antydningar icke saknas, att den möjligen skulle kunna vara äldre, fast det på grund af materialets beskaffenhet ej kan säkert afgöras». Att breccian och konglo-

¹ J. C. MOBERG: Studier öfver svenska kritformationen. II. Kritsystem i fast klyft i Halland. Geol. Fören. i Stockholm Förh. Bd. 8, sid. 364. Stockholm 1886. Stället är beläget vid Smedjeån, N. om Vallen, der på kartan reffeltecken äro utsatta.

² HJ. LUNDBOHR: Om den äldre baltiska isströmmen i södra Sverige. Geol. Fören. Förh. Bd 10, sid. 157 och Sveriges Geol. Undersökning. Ser. C, N:o 95. Stockholm 1888.

³ B. LUNDGREN: Om kritformationen vid Tormarp i Halland och de halländska kritbildningarnas förhållande till öfriga svenska. Geol. Fören. Förh. Bd 11, sid. 63. Stockholm 1889.

meratet vid Tormarp gifva det hela karakteren af en utpreglad strandbildning, har af alla sakkunnige, som besökt platsen, ansetts otvifvelaktigt. Mergelgrafvarna äro sedan många år tillbaka vattenfyllda och otillgängliga för vidare undersökning.

Huruvida kritaflagringar ännu finnas helt eller möjligen endast delvis fast anstående under hela slätten ut till Laholmsbugten, vet man tills vidare icke, men såsom bekant förekommer krita i fast klyft vid Gropemöllan, strax öster om Båstad.

Jordlagren.

Traktens lösa aflagringar utgöras af: *jökelgrus* (krosstensgrus, moränggrus), *rullstensgrus* och *-sand*, *glaciallera* (hvarfvig lera och hvarfvig mergel), *postglacial lera* och *sand* (åkerlera och mosand), *svämsand*, *gytja*, *torfdy* och *mosstorf*, hvartill komma obetydliga bildningar af *sjö-* och *myrmark*.

Enär den forna landisen mer eller mindre direkt gifvit upphof till de lösa aflagringarna, är det, för ett rätt bedömande af dessas ursprung och sammansättning, af vikt att känna isens rörelseriktning. Denna angifves af de glacierrepor eller refflor, som finnas inristade på den fasta berggrunden.

Glacierrepor
eller refflor.

Oaktadt fast håll sällan går i dagen och glacierreporna till en stor del utplånats genom vittring, har dock inom skilda delar af kartområdet ett så stort antal refflor påträffats, att man med högsta grad af sannolikhet kan angifva landisens rörelseriktning under glacialtidens senaste skede. Denna riktning har nemligen inom hela kartområdet, och såväl på höjderna som i dälderna, visat sig vara från NO. mot SV. med 5°—10° afvikelse åt ena eller andra sidan. Att Hallandsås likväl, om ock först sedan isens mäktighet betydligt aftagit, utöfvat ett om än jämförelsevis ringa inflytande på isens rörelseriktning, torde dock framgå deraf, att några refflor, som iakttagits ett kort stycke SSO. om Våxtorps kyrka, visa rikt-

ningen N. 70° O—S 70° V., äfvensom att mäktiga bildningar af rullstensgrus aflagrats ej endast vid foten af Hallandsås utan ock på ganska stort afstånd från och parallelt med denna.

Refflor, som angifva en helt annan riktning af framskridande ismassor än den här ofvan anförda, hafva likväl iakttagits på skilda ställen inom Skåne och äfven påträffats inom detta kartbladsområde. Dessa refflor äro vida äldre än de förra och följaktligen bibehållna blott på sådana berghällar, som legat skyddade för den senaste stora, nördöstra nedisningens afnötande verksamhet. Med ledning af dessa refflor, af stöt- och läsidans läge hos de berghällar, på hvilka de äro inristade, samt isynnerhet af de i bottenmoränen påträffade blocken af skilda bergarter, hvilkas klyftort man med någorlunda säkerhet känner, har man funnit, att denna isström måste hafva framskridit från SO. mot NV. och sålunda är densamma, som af A. G. NATHORST m. fl. benämnts »den äldre baltiska isströmmen»¹. Vid den granskning, som J. C. MOBERG, HJ. LUNDBOHM och G. GELLERSTEDT m. fl. egnat isynnerhet den i det föregående omnämnda krit- och mergelförekomsten vid Tormarp i Våxtorps socken, iakttogos nemligen refflor från S. 42° , 45° , 47° , 50° , 52° , 54° , 56° , 62° , 67° , och 68° O. och med fullt tydlig stötsida på den sydöstra sidan af de små framskjutande delarne af de berghällar, på hvilka dessa repor äro inskurna. Uppe på Hallandsås har samma reffelsystem äfven iakttagits såväl S. om Yllevad (S. 55° O.) som på Högalteknall (S. 40° — 45° O.) strax utom kartområdet.

Det är denna äldre baltiska isström, som gifvit upphof åt de aflagringar af kalkhaltig jökellera, hvaraf obetydliga rester ännu finnas eller nyligen funnits i behåll ej endast vid Tormarp och Pershult i Våxtorps socken, utan äfven vid

¹ I förbigående bör kanske nämnas, att man i södra och sydöstra Skåne trott sig finna tydliga spår af äfven en *yngre* baltisk isström, men denna har i alla händelser ej sträckt sina verkningar till den ifrågakvarande delen af Skåne och Halland.

Bjernared och L:a Kornhult i Hishults socken, under det att den senaste stora nedisningen från NO. åstadkommit och kvarlemnade den nuvarande kalkfria krossgrusbetäckningen inom hela trakten för öfrigt.

Bland de vid Tormarp och Bjernared i den *baltiska* moränen funna och af HJ. LUNDBOHN granskade stenarna påträffades åtskilliga porfyrier från Dalarne, hälleflintor, röda och rödgråa porfyrier, som utan tvifvel härstamma från östra Småland (t. ex. Påskallaviks porfyr), »Östersjögranit», glimmerkvartsit från Vestanå i nordöstra Skåne, sandstenar liknande dem, som förekomma i Roslagen, i Dalarne m. fl. ställen, samt äfven sådana, som kunna tillhöra kritan och rhätlias-seriens sandstenar; dessutom ett stort antal af siluriska bergartsblock, hvilka sannolikt härstamma från Öland och Gotland, från den s. k. Östersjökalken m. fl. Några af dessa kalkstenar kunna utan tvifvel vara komna från siluraflagringar i sydöstra Skåne, men äfven i detta fall är det likväl påtagligt, att de transporterats från SO. mot NV. Detsamma gäller äfven de block af kritkalk och flinta, som i den nämnda moränen blifvit funna.

Block.

Några andra fyndorter än de här ofvan anförda för ännu kvarvarande rester af den äldre baltiska isströmmens moräner äro ej kända inom bladområdet. Att sådana rester dock kunna finnas, ehuru dolda af den nordost-sydvestliga isströmmens ofta mäktiga moränmassor, är ej osannolikt. I dessa senare förekomma, med undantag af flinta, inga block, som med säkerhet kunna sägas vara hittransporterade från sydost. De mycket fåtaliga blocken af porfyr och de något talrikare af sandsten, som hufvudsakligen påträffats i rullstensgruset, äro icke nog karakteristiska för att man skulle kunna angifva deras klyftort. Ett par af porfyrblocken, ett funnet vid Vårsjö i Röke socken, och ett annat vid Räfvaljunga i Hishults socken, kunna möjligen härstamma från Dalarne; några af sandstensblocken påminna om Visingsöseriens sandstenar, andra åter likna i viss mån Dalasandstenen. Alla dessa kunna dock hafva förts till dessa trakter

med den stora nordostliga isströmmen. Det ojemförligt största antalet af traktens ytterst talrika block och stenar härstammar från samma bergarter, som ännu finnas fast anstående inom denna del af landet.

Jökelgrus
(krosstensgrus,
morängrus).

Nästan allestädes täckande berggrunden, och delvis aftecknande dess ytformer, bildar jökelgruset en ganska kuperad mark. Om det ock på många ställen uppfyller och utjemnar bergytans ojemnheter, har det likväl på andra snarare bidragit att föröka i stället för att förminska markens oregelbundna ytkonturer. Grusets mäktighet synes ock stundom, såsom visat sig i några landsvägsskärningar och vid brunnsgräfningar, vara ganska stor, mångenstädes öfverstigande 12 à 15 m. (40—50 f.).

Inom stora områden bildar jökelgruset likväl en temligen jemn och slät mark, som endast här och der är afbruten af smärre berg- eller gruskullar, mellan hvilka vidsträckta mossar utbreda sig. Exempel härpå erbjuda dels gränstrakten mellan Tosjö, Örkelljunga och Rya socknar, dels trakten SV. om Skändals- eller Hultasjön i Örkelljunga socken, äfvensom flera i Röke och Hishults socknar. Vida oftare gifver jökelgruset dock upphof till en mer eller mindre starkt bruten terräng, bestående antingen af höga och branta, oregelbundna höjder eller ock af smärre tätt liggande kullar. Någon gång kan man hos dessa spåra en ganska utpregladt regelbunden form och anordning. Vid Holma i Markaryds socken (i nordöstra karthörnet) samt S. och SO. om denna by utbreda sig i riktningen SO.—NV. eller SSO.—VNV. långsträckta och jemförelsevis smala, men höga och branta krossgrusryggar, som begränsas af stora mossmarker. Tvifvelsutan äro dessa åsformiga kullar *ändmoräner*, hopskjutna och upplagrade framför inlandsisens brän vid tillfälliga framskridanden af den eljest under afsmältningen tillbakagående ismassan. Den förnämsta af dessa ändmoräner kan följas på en sträcka af en fjerdedels mil; bredden vidbas en understiger oftast 300 m. (1000 f.), under det att höjden stundom öfverstiger 30 m. (100 f.). Den sydvestra

sluttningen är brant och hög, den motsatta mera långsluttande. Ytan är vanligen tätt beströdd med stora, t. o. m. kolossala block. Vida mindre, men det oaktadt mycket tydliga, äro ändmoränerna vid och mellan Lerbacken och Vårsjön, samt öster om Hylta och SO. om Englarp i Röke socken. De bestå af en eller flera parallella rader af morängrus med längdutsträckning i OSO.—VNV. och höja sig endast 9—15 m. (30—50 f.) öfver omgifvande mossar. Äfven dessa moränryggar äro blockrika, isynnerhet på »läsidan», och materialet synes föga eller intet skilja sig från det vanliga jökelgruset i trakten. Dock torde böra anmärkas, att djupare skärningar, som kunde visa den inre byggnaden, äro mycket sällsynta. Vid en brunnsgräfning vid Lerbacken fann man likväl, att dervarande ändmorän består af ett rödbrunt, stenigt och sandigt samt något lerigt krosstensgrus, 5,5 m. (18,5 f.) mäktigt, öfverlagrande vanligt jökelgrus. Glacierrepade stenar voro här, liksom i traktens öfriga ändmoräner, ganska allmänna.

Jökelgrusets sammansättning och beskaffenhet äro för öfrigt inom hela kartområdet mycket ensartade. Man kan dock äfven här, i likhet med på andra trakter, särskilja tvenne slags grus, *bottengrus* och *ytgrus*; det sistnämnda saknas dock stundom. Olikheten dem emellan är vanligen så betydande, att de måste anses såsom tvenne skilda geologiska bildningar. Bottengruset är hårdt packadt, stundom nästan stenhårdt, till färgen ljusgrått eller nästan hvitt, det är rikt på bergartsmjöl, stundom nästan lerigt och innehåller endast spridda block, hvilka vanligen äro väl rundade och ofta glacierrepade samt sällan af större dimensioner. Ytgruset åter, hvars mäktighet sällan torde öfverstiga 10—12 dm. (3—4 f.), är löst, till färgen vanligen rödbrunt, rikt på kantiga eller endast kantstötta block, som ofta hafva betydande dimensioner men blott sällan äro glacierrepade. Bottengruset har således karakteren af en under landisen bildad bottenmorän; ytgruset deremot torde vara bildadt af material, som funnits inneslutet uti eller legat ofvanpå isen och vid dennes afsmältning qvarstannat på platsen.

Då bottengruset går i dagen inom något större område, bildar det vanligen en temligen slät eller endast lågkullig mark, som är ganska tydligt skild från den typiska krossgrusmarken och i odlingsbarhet och fruktbarhet eger framstående egenskaper i jämförelse med denna. Exempel härpå erbjuda trakterna närmast Ö., SO. och S. om Hishults kyrka; N. om St. Kornhult och V. om Trånget, Hishults socken; SO. om Mörkhult, Vittsjö socken, jemte en mängd andra ställen. Såsom jordförbättringsmedel på mossar egnar sig också bottengruset bättre än traktens öfriga gruslager.

Endast undantagsvis är bottengruset i dessa trakter i så hög grad lerblandadt, att det förtjenar benämningen krosstenslera, och med undantag af de i det föregående omnämnda aflagringarna af kalkhaltigt jökelgrus, som böra räknas till den baltiska moränen, är något sådant ingenstädes funnet.

Såsom till allra största delen bildadt af traktens bergarter är jökelgrusets kemiska och mineralogiska sammansättning mycket likartad inom hela kartbladsområdet. Till ledning för bedömandet af dess agrikulturvärde må här anföras några partiella kemiska analyser¹ af finjorden i jökelgrus från några lokaler inom ifrågavarande trakt.

	Kalk.	Magne-	Fosfor-
	%	sia.	syra.
	%	%	%
Jökelgrus från ett grustag vid Lerbacken, Röke socken	0,89	0,38	0,141
» NV. om Skogen, Örkellunga	» 0,61	0,30	0,120
» NO. » Hallagården, Tosjö	» 0,60	0,40	0,146
» S. » Boalt, Vittsjö	» 0,53	0,29	0,104

Rullstensgrus.

En mera omfattande öfversigt af rullstensgrusets storartade och ganska egendomliga utbredning i denna trakt vinnes bäst genom en blick på kartan. Man finner då ej endast den betydliga utsträckning, som detta slags grus härstädes intager,

¹ Utförda af H. SANTESSON på Sv. Geol. Unders. laboratorium.

och dess till en viss grad regelbundna anhopning i mer eller mindre breda strängar och stora sammanhängande fält, utan ock den inverkan, som utöfvats såväl af närliggande större höjder som af den större eller mindre bredden hos de dalgångar, genom hvilka grusmassan blifvit framförd.

Endast i stort sedt och der terrängen ej lagt alltför stora hinder i vägen, är hufvudsträckningen af grusets utbredning i öfverensstämmelse med reffelriktningen i denna trakt, eller från NO. till SV., men vid en jämförelse mellan den geologiska plankartan och den lilla höjdkartan i skalan 1 : 300,000, som åtföljer denna beskrifning, framgår med full tydlighet, att en störande inverkan på rullstensgrusets utbredning förorsakats ej endast af traktens största höjdsträckning, Hallandsås, utan äfven af jämförelsevis mindre höjder, och det i så hög grad, att rullstensaflagringen, i stället för att följa den antydda hufvudriktningen från NO. till SV., utbredd sig i riktning Ö. till V. eller OSO.—VNV. Af särskildt intresse är härvid att iakttaga, hurusom den dominerande bergshöjden, Hallandsås, förorsakat betydande afvikelser och på sådant sätt, att gruset afsatt sig ej endast vid foten af denna bergshöjd utan till och med i en med dess längdutsträckning parallel anhopning, belägen på många kilometers afstånd derifrån. Härmed åsyftas de aflagringar af rullstensgrus, som på Hallandsslätten sträcka sig från trakten af Båryd och Eglan med nordvestlig riktning förbi Vallen och framåt Renneslöfs kyrka. Rullstensgruset är likväl här delvis täckt af mäktiga aflagringar af lera och sand och således blott till en mindre del synligt. Men äfven på södra sidan af Hallandsås kan samma förhållande iakttagas såväl hos de grusmassor, som uppträda vid »åsens» fot på ömse sidor af Rösjön, som ock hos de med dessa parallella, som sträcka sig utmed södra kartkanten från Ljungaskog åt vester fram till den forna Ramnasjön och möjligen än vidare under torfbetäckningen i de stora mossmarkerna vester härom. På flera andra ställen, om ock i mindre skala, upprepas samma företeelse. En sträfvan att följa reffelriktningen och följakt-

ligen att öfvervinna och kringgå de hinder, som i vägen liggande större höjder förorsakat, gör sig likväl ofta gällande. Smärre utlöpare kunna nemligen flerstädes följas i åtskilliga af de dalgångar eller sänkor i marken, hvilka intaga en med refflorna öfverensstämmande riktning. Exempel härpå erbjuda sig i trakten af St. Mattarp och Lemmeshult, N. om Örkelljunga kyrka, och flerstädes på Hallandsås, t. ex. mellan Bölinge och Björsåkra i Våxtorps socken, samt i den smala dalgång, som sträcker sig från Ydermossa ned åt Lärkeröd, och i hvilken den nya landsvägen är anlagd. Rullstensgruset förekommer härstädes dock endast såsom spridda och små, men temligen väl utbildade åsar.

Af de 5 eller 6 skilda åssträckningar, som med den normala hufvudriktningen från NO. till SV. till större eller mindre del öfvertvåra detta kartområde, och som äfven kunna följas inom tillgränsande trakter, är Ljungbyåsen den förnämsta. Den kan spåras redan vid Vernamo i Småland, eller på ett afstånd af omkring 10 mil från denna trakt, och fortlöper sedan med kortare eller längre afbrott förbi Ljungby och Markaryd samt inkommer på detta kartområdes nordöstra del strax NO. om Köphultssjön. Med en bredd af i medeltal ett par kilometer sträcker sig grusanhopningen i sydvestlig riktning ned till trakten af Värsjötorp och Värsjö station; bredden har här svällt ut till omkring 3 km., men den minskas likväl inom kort, på samma gång som en delning af grusmassan i tvenne grenar af olika storlek eger rum. Hufvudgrenen utbreder sig med vestlig riktning till trakten af Vemmentorps-sjön, der en ej obetydlig biås tillstöter från NO., och sedan än vidare vester ut, under det att den andra grenen fortsätter i den normala riktningen åt SV. Bredden ökas nu småningom åter, gruset omsluter Lärkesholmssjön och vidgar sig ytterligare i trakten mellan sistnämnda sjö och Hjelmssjön, der från NO. en mindre grussträckning tillstöter, samt fortsätter sedan, ehuru med aftagande bredd, förbi Örkelljunga och utmed södra kartkanten fram till Ljungaskog. Här eger en ny delning af

grusmassan rum; en del, den egentliga hufvudåsen, fortsätter (inom området för det tillgränsande kartbladet Herrevadskloster) i sydvästlig riktning förbi Rya kyrka ned åt Östra Ljungby o. s. v., under det att ej obetydliga grussamlingar utbreda sig med riktning åt vester och VNV. förbi Bassholma fram till den forna Ramnasjön.

Den regelbundna anordning, som i allmänhet plägar utmärka aflagringarna af rullstensgrus, är inom dessa trakter ej obetydligt störd. Härtill hafva utan tvifvel, såsom nyss nämndes, i väsentlig mån bidragit såväl Hallandsås som åtskilliga andra, ehuru mindre, höjdsträckningar. Genom biåsar och utlöpare stå hufvudåsarna ej sällan i förbindelse med hvarandra, så att en åskarta öfver denna trakt företer bilden af ett nätverk af rullstensaflagringar, fastän maskorna dock ofta äro mycket oregelbundna och ej sällan brustna. Anmärkningsvärd är vidare rullstensaflagringarnas stora utbredning på bredden eller vinkelrätt mot längdutsträckningen. En bredd af 2—2,5 km. är sålunda ej ovanlig, dock till stor del beroende af terrängens beskaffenhet, men i afseende på rullstensgrusets förekomstsätt i öfrigt råda här samma förhållanden, som iakttagits på andra trakter. Gruset förekommer således dels såsom fullt typiska, höga och branta åsryggar af stundom mycket betydlig längd och ej sällan åtföljda af parallella åsar, hvilka dock vanligen äro både kortare och lägre än sjelfva hufvudåsen, dels såsom mer eller mindre tätt liggande samlingar af rundade eller långsträckta smärre kullar af oregelbunden form, och dels såsom större eller mindre endast småkuperade fält. Den mest karakteristiska formen för rullstensgrusets uppträdande, eller åsformen, är här ganska vanlig, men framträder föga på en plankarta sådan som den förevarande, såvida åsen ej begränsas af andra aflagringar, t. ex. torf, jökelgrus och sand. Exempel härpå erbjuder isynnerhet den åssträcka, som inom Hishults och Våxtorps socknar uppträder mellan Oxhultssjön och ned till trakten af Stackarp och Ekebränna gästgifvaregård; åsryggarna äro här omgifna af torf-

bildningar och göra sig således äfven på kartan fullt gällande. En af de mest typiska kan sålunda, med blott ett enda kort afbrott, följas nära 4 km., och dessutom åskådliggör kartan såväl några parallellåsar som *åsgropar* och *åsgrafvar*. En fullständigt sluten åsgraf af mer än en kilometers längd förekommer t. ex. öster om Oxhultssjöns södra del. Enär de typiska åsryggarna och äfven enstaka rullstenskullar stundom uppnå en höjd af ett par tiotal meter öfver den närmast omgifvande marken, erbjuda många af traktens rullstensaflagringer en ganska egendomlig anblick. Denna skulle ännu mera vinna i styrka, om de stundom synnerligen mäktiga torfbildningar, som utbreda sig mellan åsarna och kullarna, vore aflägsnade, och rullstensaflagringen således mera i sin helhet kunde öfverskådas. Rullstensgrusets totala mäktighet kan ej uppgifvas, men att denna stundom är mycket betydlig, torde framgå af förhållandena Ö. och V. om Lycke samt V. om Hellede, S. om Sjöaltssjön i Våxtorps socken. Här träffas nemligen höga och branta, af ifrågavarande grus bestående kullar och sluttningar, som stiga 30—60 m. (100—200 f.) öfver vattendragen i dalsänkorna. Det är likväl ej så alldeles säkert, att hela aflagringen utgöres af rullstensgrus, utan möjligt kan vara, att detta endast täcker underliggande kullar eller höjder af morängrus eller berg.

På tal om sättet för rullstensgrusets utbredning må äfven med ett par ord omnämnas några s. k. *tväråsar* eller sådana åsar, hvilkas längdaxel ligger mer eller mindre vinkelrätt mot rullstensbildningarnes normala längdutsträckning. De uppträda såsom flera parallella åsar eller åsryggar från 0,5 till 1,5 km. längd, äro ofta fullt typiskt utbildade och skilja sig följaktligen blott i afseende på läget från rullstensbildningen i öfrigt. Ehuru de i sitt förekomstsätt mycket påminna om ändmoräner, kunna de dock — såsom bestående af skiktadt material — ingalunda räknas till dessa. Dylika äro äfven iakttagna på andra trakter, så t. ex. den s. k. »Fjärås bräcka» på bl. Kungsbacka, och de likna i sitt uppträdande de tväråsar, som

uppkommit när gruset aflagrats vid stranden af ett landisen tillstötande haf. De tväråsar, som förekomma inom nu ifrågasvarande trakt, äro, med ett par här nedan nämnda undantag, dock ej bildade vid stranden af hafvet, enär detta aldrig intagit ett så högt läge i dessa trakter, utan på något annat ännu ej fullt utredt sätt. Ett flertal dylika tväråsar med riktningen SO.—NV. finnes såväl inom kartområdets sydöstra del som i trakten mellan St. Mattarp, Florshult och V. Tockarp inom Örkellunga socken och markeras på kartan genom de med torfdyngs färgbeteckning utfyllda mellanrummen mellan dem. De sist anförda tväråsarna kunna dock genom närheten till Hallandsås hafva erhållit sitt nuvarande läge.

Närmast liknande »Fjärås bräcka», och antagligen bildad på samma sätt som denna, äro deremot de samlingar af rullstensgrus, som med en temligen hög och brant sidosluttnings mot vester utbreda sig såväl V. om Ålstorp i Renneslöfs som V. om Vallen i Våxtorps socken. De ligga nemligen vid eller ej långt från stranden af det forntida glaciala hafvet och hafva sannolikt uppkastats af detta.

Rullstensgrusets beskaffenhet och sammansättning erbjuda i dessa trakter föga eller intet som särskildt torde böra framhållas. Större skärningar, som kunna lemna en inblick i aflagringarnas inre byggnad på ett större djup från ytan, äro ganska sällsynta. Man har likväl funnit, att materialets sortering i regeln ej synes vara så väl genomförd som på en del andra trakter, att åsarnes inre, äfven till ganska stort djup, är af ungefär samma beskaffenhet som närmare ytan, samt att skiktade finare och gröfre grus- och sandlager af större mäktighet äro långt ifrån allmänna. Materialet består öfvervägande af gröfre eller finare grus och sand med otydlig lagring och inblandade större och mindre rullstenar i mycket vexlande mängd. Dessa senare kunna vara af ganska skiljaktig storlek till och med i ett och samma grustag, och stenarnas af-rundning är ofta temligen ofullständig. Blocksamlingar på ytan af grusafslagringarna äro stundom så rikligt för handen,

att man vid hastigt påseende tror sig stå framför vanligt morängrus, men på ringa djup från ytan möter oomtvistligt rullstensgrus. En ganska egendomlig anblick erbjuder den mäktiga rullstensaflagringen vid foten af Hallandsås, norr om Rösjön. Dess yta är tätt beströdd med rullstenar, hvilka ofta nå en ganska betydlig storlek, och aflagringen i sin helhet företer ett virrvarr af högre och lägre åsryggar, djupa åsgropar och åsgrafvar, hvilkas sidosluttningar stundom nästan uteslutande utgöras af större och mindre block. Dess gräns mot jökelgruset på sluttningen af Hallandsås är dock alltid skarp och omisskänlig. Öster om Rösjön är rullstensgruset deremot fullt typiskt och består nästan uteslutande af smärre rullstenar, i regeln af mindre än en knuten hands storlek; söder om sjön åter är gruset högst betydligt rikare på finare grus och sand jemte hufvudstora, ganska väl rundade rullstenar jemte ett och annat större block.

Af det redan sagda torde således framgå, att rullstensbildningarna i dessa trakter till öfvervägande del utgöras af större och mindre rullstenar, och att det finare materialet är mycket underordnad. Detta utfyller till större eller mindre del mellanrummen mellan stenarna men är mycket sällan samladt i lager, som kunna kallas nämnvärdt mäktiga, åtminstone ej i jämförelse med dem, som träffas på många andra trakter, der den s. k. åskärnan till öfvervägande del består af finare skiktadt material. Det rullstensgrus, som bildar småkuperade eller mera jemna fält, är dock alltid rikare på finare grus och sand, t. ex. i trakten norr om Åslungasjön, mellan Örkel-ljunga kyrka och Ljungaskog, söder om Rösjön ned åt Rögla i Tosjö socken m. fl. ställen. Dessa aflagringar hafva ock på kartan blifvit betecknade såsom mosand.

Blott ett ytterst ringa fätal af de i rullstensgruset ingående stenarne härstammar från aflägsnare trakter. De allra flesta äro af samma slag som de i jökelgruset befintliga, hvilka redan i det föregående blifvit omnämnda.

Glaciallera (hvarfvig lera och hvarfvig mergel) förekommer endast inom den del af ifrågavarande område, som förut varit sänkt under det glaciala hafvets nivå. Lerans utbredningsområde är dock betydligt mindre, sannolikt blott två tredjedelar, af det område hafvet en gång betäckte, det är nemligen inskränkt till den del af Våxtorps och Renneslöfs socknar, som ligger vester om en linie, tänkt dragen från Staffanstorp i norr öfver Tormarp, Vallen och Källinge ned till Öen och Yllevad i söder. Öster om denna linie finnes leran knappast eller endast fläckvis; vester om sagda linie är dess utbredning i stort kontinuerlig, dock kan äfven här leran någon gång saknas, isynnerhet när rullstensgrus och morängrus gå i dagen eller vidtaga omedelbart under sandbetäckningen.

Glaciallera
(hvarfvig lera
och hvarfvig
mergel).

Glacialleran är, såsom af kartan synes, öfverallt täckt af sand eller åkerlera med stundom stor mäktighet; endast i de sluttningar, som uppkommit genom vattendragens erosion, går leran här och der i dagen, och det är nästan uteslutande på sådana platser, som den utan alltför stora omkostnader kan praktiskt tillgodogöras.

Liksom i allmänhet är fallet kunna i glacialleran äfven här tvenne underafdelningar, hvarfvig lera och hvarfvig mergel, särskiljas. Den senare underlagrar den förra, men saknas stundom. Den hvarfviga kalkfria lerans mäktighet torde i allmänhet vexla mellan 1—4 m. (3—14 f.), men kan ibland vara mycket större, t. ex. vid kartområdets gräns VSV. om Renneslöfs kyrka 7,4 m. (25 f.); V. om kyrkan 8 m. (27 f.); V. om Åstarpsbron, Våxtorps socken, 5,3 m. (18 f.) och likaså S. om Edenberga qvarn, Renneslöfs socken. En i så hög grad vexlande mäktighet hos den hvarfviga leran torde utan tvifvel häntyda på dels ojemnheter i den ursprungliga aflagringens tjocklek och dels en stark och oregelbunden denudation, som egt rum före sandbetäckningens tillkomst; åtskilligt talar dock för, att frånvaron af kolsyrad kalk i den hvarfviga leran äfven kan vara beroende af andra förhållanden, såsom t. ex. en olikformig utlakningsprocess af lerans kalk-

halt. Någon gång, ehuru sannolikt endast mycket lokalt, har den hvarfviga leran blifvit bortdenuderad, så att den hvarfviga mergeln vidtager omedelbart under sanden.

Någon för ögat synbar skillnad mellan hvarfvig lera och hvarfvig mergel tyckes i allmänhet ej förefinnas, och gränsen mellan dem är sällan fullt skarp. Någon gång har dock mergeln, isynnerhet i sin nedre del, befunnits vara något mörkare än den hvarfviga leran, men huruvida detta kan anses såsom regel, är mycket ovisst. Såväl leran som mergeln äro tydligt och vackert hvarfviga, hvilket beror dels på olika färg hos de små lerskikten, dels på tunna mellanlager af fin sand. I en mergelgraf vester om landsvägen strax söder om Edenberga qvarn, vid norra kartgränsen, kunde man på en vertikal genomskärning af 30 cm. höjd räkna 26 lager eller hvarf, af hvilka de ljusare skikten voro nästan tre gånger så breda som de mörkare. De olika hvarfvens mäktighet är likväl mycket vexlande på olika lokaler; likaså de i glacialleran förekommande sandlagren, hvilka i regeln äro endast några få millimeter tjocka, undantagsvis, såsom t. ex. vid nordvestra gården i Hylte, Våxtorps socken, 15—30 cm. (0,5—1 f.). De öfversta sandskikten voro här ej kalkhaltiga men väl de följande.

Den hvarfviga mergelns kalkhalt är ganska vexlande, såväl på en och samma som på skilda lokaler, men synes i allmänhet tilltaga mot djupet. Den är dock i alla händelser så hög, att mergelns användande som jordförbättringsmedel lemnat särdeles tillfredsställande resultat. I praktiken göres dock ofta ej sträng skillnad mellan hvarfvig lera och hvarfvig mergel, enär många mergeltag äro öppnade i den förra, utan att man ens trängt ned till den verkliga mergeln. I den hvarfviga leran finnes likväl äfven kalk i ej obetydlig mängd, om ock förenad med andra ämnen än kolsyra, och då härtill kommer en afsevärd halt af fosforsyra, kan lerans fördelaktiga användning som jordförbättringsmedel lätt förklaras, isynnerhet som den, i likhet med mergeln, nästan uteslutande har begagnats

på sand- och grusjord, hvarest lerans fysikaliska inverkan är af så stor betydelse.

Följande partiella kemiska analyser (utförda af H. SANTESSON) på ett par prof af hvarfvig lera och hvarfvig mergel må upplysningsvis här meddelas.

	Kalk. %	Magnesia. %	Fosforsyra. %
Hv. lera från 1 m. djup i Edenberga mergeltag, S. om qvarnen, Rennes- löfs s:n	1,21	1,40	0,176
» » från samma lokal, men från 5 m. (16 f.) djup	0,85	0,87	0,179
	Kols. kalk. %	Kols. mag- nesia. %	Fosforsyra. %
Hv. mergel från en mergelgraf, S. om ån, V. om Edenberga qvarn	11,68	3,48	0,191
» » från en mergelgraf vid Åstarp, Våxtorps s:n	8,42	1,95	0,187

Glacialleran är ofta öfverlagrad af en oskiktad, delvis mycket sandblandad och föga mäktig lera. Denna, som stundom äfven går i dagen, kan visserligen vara en equivalentbildning till den i dessa trakter så allmänt utbredda och ej sällan mycket mäktiga mosanden och är på kartan, i likhet med på tillgränsande kartblad, betecknad såsom *åkerlera*, men man kan dock ifrågasätta, huruvida denna s. k. åkerlera verkligen är en själfständig geologisk bildning. Den skulle i så fall här förekomma endast sporadiskt och sällan under eller i vexellagring med mosanden; ty under sandmo, när dennes mäktighet ej är allt för ringa, möter nästan alltid och omedelbart hvarfvig lera med en från början tydligt utbildad hvarfvighet. Åtminstone en del af den s. k. åkerleran synes fördenskull blott vara en hvarfvig lera, som genom atmosferiliernas inverkan förlorat sitt ursprungliga utseende. Någon gång förekommer likväl mellan de båda lervarieteterna skiktad sand, såsom

Åkerlera.

t. ex. NV. om Axelvold, Våxtorps socken, der nedanstående profil iakttagits, hvilken synes antyda, att åkerleran härstädes verkligen utgör en själfständig bildning.

Mylla och ljusbrun oskiktad lera	0,6 m. (2 f.)
Skiktad grå och gul sand i vexellagring . . .	0,4 » (1,2 »)
Hvarfvig lera	2,1 » (7,0 »)
» mergel	3,0 » (10,0 »)

Mosand.

Mosanden eger sin största utbredning och mäktighet inom kartområdets nordvestra del och utgör der en fortsättning af södra Hallands- eller Laholmsslättens mycket vidsträckta sandmoar. Sanden, som hvilar dels på glaciallera, dels på rullstensgrus och krosstensgrus, är i allmänhet fin och temligen fri från sten och gröfre grus, någon gång till och med så fin, att den erhållit egenskapen af flygsand och hopdrifvits i verkliga flygsandskullar, såsom t. ex. inom en del af trakten mellan Renneslöfs kyrka och den från Edenberga åt sydost ledande landsvägen, äfvensom norr om Stensån, SV. om Kärr i Våxtorps socken och dessutom på några få andra ställen. I åtskilliga backsluttningar, och isynnerhet i granskapet af rullstensbildningarna, är mosanden likväl ofta både grus- och stenblandad, och då detta särskildt är förhållandet med de sandaflagringar, som med rullstensgrus och morängrus till underlag förekomma söder om Rösjön, V. om Örkellunga, äfvensom N. om Åsljungasjön, kan tvekan uppstå, huruvida ej på dessa ställen endast ett mer än vanligt sandbemängdt rullstensgrus föreligger.

Mosandens mäktighet är i hög grad vexlande äfven på mycket närbelägna platser. Ehuru stora områden finnas, der mäktigheten ej ens uppgår till en à två meter (3—6 f.), påträffas dock andra, der den öfverstiger 10 m. (33 f.), såsom t. ex. på slätten mellan Renneslöfs kyrka och Edenberga, ty enligt uppgift har man härstädes vid brunnsgräfningar nedträngt till ett djup af mer än 11 m. (37 f.) utan att den underliggande leran påträffats.

Sanden synes i allmänhet vara rik på fältspat och hornblende, men äfven på samma gång temligen rik på jernföreningar. På de mera plana sandfälten, hvarest nödigt aflopp för dagvattnet oftast saknas, har ett mer eller mindre mäktigt täcke af mylla uppstått, som sedermera vid markens odling kommit kulturen till godo. Genom mergling och påförande af lera har sanden ganska allmänt omdanats till en gifvande åkerjord.

Svämsand förekommer visserligen ganska allmänt utmed många af traktens vattendrag men har blott på ett par ställen så stor utbredning, att den kunnat särskildt angifvas på kartan. På en del af den uttappade Jällasjön, mellan Vannås och Jälla by i Örkelljunga socken, går svämsand i dagen men är delvis rik på gytja och andra organiska ämnen samt ofta uppblandad med grus och sten. Af liknande beskaffenhet är svämsanden utmed ån närmast öster om Örkelljunga kyrka men deremot mera ren och uttvättad på den nordöstra sidan af den forna Ramnasjön i Tosjö socken; sanden är ock här en vanlig strandbildning. Utmed de talrika vattendragen inom området för de marina aflagringarna inom Våxtorps och Renneslöfs socknar äro svämbildningar naturligtvis mycket allmänna men uppnå sällan någon betydligare utbredning och mäktighet. Här må dock omnämnas, att i en mergelgraf vid ån SSV. om Vårestorp, Renneslöfs socken, befanns den direkt på hvarfvig mergel aflagrade sanden 5 m. (17 f.) mäktig, och enär densamma i sin nedre del var uppblandad med gytja samt grenar och fullt bibehållna rötter af hassel, torde här föreligga en till svämsanden hörande bildning.

Svämsand.

Gytjan är en bildning, som synes fordra långa tidrymder för att uppnå någon betydligare mäktighet. I de allra flesta af traktens talrika mossar saknas den eller uppnår endast några få centimeters eller decimeters mäktighet. I de sjöar deremot, der gytjebildningen fått mera ostördt pågå ända in till våra dagar, är dess mäktighet ganska anseelig, så t. ex. stiger den till öfver 5 m. (17 f.) i den uttappade Jällasjön i

Gytja.

Örkelljunga socken. Gytjan är här genom smala rullstensåsar fördelad på flera särskilda bassänger. En motsvarande mäktighet synes äfven gytjebildningen ega i den forna Ramnasjön i Tosjö socken, der den dock ännu är mycket lös och vattenförande. Vid Lärkholmssjön i sistnämnda socken sträcker sig den på sjöns botten afsatta och sannolikt ganska djupa gytjeflagringen äfven under den mer än 2 m. (7 f.) mäktiga torfven vid sjöns sydvestra sida; och i en liten mosse ONO. om Vallen, Våxtorps socken, befanns den under torfven aflagrade grågröna gytjan vara 1,5 m. (5 f.) mäktig.

Mosstorf och
torfdy.

Omkring en tredjedel af hela kartbladsområdet upptages af mossar. Många af dessa äro ock af ansenlig storlek, såsom t. ex. Flåssmyr, som sträcker sig från Yxnehult i Markaryds socken till Järingsholm i Fagerhults socken. Dess längd är således nära 8 km., dess största bredd 3 km. En betydlig areal intaga desslikes: Svenska myr, V. om Köphultssjön, på gränsen mellan Skåne och Småland, den stora myren mellan Porkenahult och Trulsabygget i Fagerhults socken, myren öster om Vär-sjön på gränsen mellan Röke och Vittsjö socknar, äfvensom den långsträckt Långhults myr, hvaraf större delen faller inom den till Skåne hörande delen af Hishults socken. Dessutom finnas, såsom af kartan synes, talrika mossar med en areal, som föga understiger de nu nämndas. Af kartan framgår äfven — oaktadt en ej ringa del af de minsta mossarna måst på grund af skalan uteslutas — den i det stora hela jemna fördelningen af traktens mossar, så att få byar eller t. o. m. enstaka gårdar här torde finnas, som ej ega del i en eller flera mossmarker.

Torfven är visserligen af olika beskaffenhet ej endast i skilda utan äfven i en och samma mosse. Skiljaktigheten är likväl mindre än man kunde förmoda. Torfven, till och med i de större mossarna, kan öfverhufvud taget karakteriseras såsom af öfvervägande god beskaffenhet. Stundom består visserligen ytlagret, till omkring 1 m. djup, af sämre mosstorf, föga tjenlig till odling eller bränsle, men derunder vidtager

vanligen en temligen väl förmultnad torfdy. Mera sällsynt är att torfdy hvilar på mosstorf, såsom t. ex. i mossen N. om Sjöholm, Röke socken, der öfverst ligger en temligen god och väl multnad torfdy, 2,5 m. (8,5 f.) mäktig, som hvilar på oförmultnad hvitmosstorf — 2 m. (7 f.) —, och under denna möter åter väl multnad torfdy, mer än 0,6 m. (2 f.) djup. Mången gång, och isynnerhet i flera af de stora myrarna, sträcker sig likväl mosstorfven ända ned till bottnen. Såsom en egendomlighet må äfven anföras, att hela denna trakt är nästan alldeles i saknad af s. k. högmossar eller sådana mossar, hvilkas inre delar höja sig öfver kanterna, stundom flera meter. De allra flesta af traktens stora myrur kunna således, för så vidt ej andra hinder förefinnas, till betydlig del öfverskådas från den närmast tillgränsande fasta marken, och ytan är i stort sedt särdeles jemn, dock ej alltid fullt horisontel, ty hos flere sluttar den märkbart, så t. ex. sluttar Svenska myr från NNO. till SSV. och Bymossen på Hallandsås vid vestra kartgränsen från N. till S.

Mossarnes på afstånd sedda skenbart så släta och jemna yta visar sig oftast vara helt annorlunda beskaffad, då man beträder den och granskar förhållandet närmare. Man finner då en myckenhet af tufvor, dels större dels mindre, än höga än låga, än tätt liggande än spridda, och hvilkas mellanrum oftast äro i saknad af nästan all vegetation. Här och der ses martallar, ej sällan redan utdöda och förtorkade, hvilka i sin mån bidraga att föröka det ödsliga och nedstämmande intryck, som de stora mossarna äfven eljest framkalla.

Växtligheten består till öfvervägande del af ljung (såväl *Calluna* som *Erica*) och halfgräs, dernäst mossor och lafvar samt spridda stånd af hjortron; här och der synas enstaka martallar och en eller annan björkbuske samt stundom kråkris, pors och vide m. fl. Undantagsvis, och då endast närmare den fasta marken kring mossen samt på väl förmultnad torf, uppnå fur och björk större växtlighet och bilda t. o. m. någon gång temligen täta bestånd, såsom t. ex. inom södra delen af Svenska

myr samt SV. och V. om den lilla gölen i mossen öster om Värsjötorp i Röke socken.

Att de outdikade mossarna äfven i denna trakt småningom utbreda sig och inkräkta på tillgränsande fast mark, är otvifvelaktigt, om än så ej sker i lika hög och oroväckande grad som på en del andra orter. Försumpad mark påträffas ganska ofta vid utkanterna af de större mossarna. Dessa s. k. madängar intaga stundom en rätt betydlig areal och äro i regeln mycket vattensjuka. Deras djup är naturligtvis ganska vexlande men torde sällan öfverstiga 3—4 m. (10—14 f.). Vegetationen är ock en annan än på sjelfva hufvudmossen, i det att den nästan uteslutande består af åtskilliga gräs- och halfgräsarter samt några vanligen spridda buskväxter, under det att ljung, mossor och lafvar alldeles saknas eller finnas blott såsom mycket glest kringstridda tufvor, men om mossen ej torrlägges, komma sistanförda växter att efterhand sprida sig för att slutligen bilda det sammanhängande täcke af mosstorf, som i regeln utbreder sig öfver den bättre torfven eller torfdyn. Dylik vattensjuk ängsmark träffas med ganska stor utbredning t. ex. mellan gruskullarna på den vestra sidan af Flåssmyr; SV. om Åkatorp, Röke socken; i nordöstra delen af Långhults myr framåt Smedhults by; i norra delen af den stora mossen S. om Bjelkabygget, Örkelljunga socken, och dessutom flerstädes utmed vattendragen. När dessa madängar utdikas, vinnes vanligen en utmärkt odlingsmark, hvarpå som exempel kan anföras de s. k. Rösjöholms mader, SV. om Kyrksjön, Tosjö socken, der torfven, hvars mäktighet dock ej öfverstiger 1,8—2 m. (6—7 f.), hvilat direkt på svämsand.

För utrönande af mossarnas djup har en stor mängd borrhningar företagits, hvilkas resultat till största delen finnas angifna på kartan.¹ Man finner af dem, att torfvens mäktighet

¹ Mången gång har torfvens mäktighet på en gifven punkt varit större än längden af den för tillfället medförda jordborren, och angifves detta genom ett plustecken (+) efter djupsiffran.

är mycket olika; ej sällan öfverstiger den 6,5 m. (22 f.) och det ej endast i de större mossarne utan äfven i åtskilliga mindre och står ingalunda alltid i förhållande till mossens ytvidd. Särskildt pläga sådana mindre mossar, som äro belägna mellan rullstensåsar, vara ganska djupa.

I likhet med hvad förhållandet är på andra trakter träffas äfven i härvarande mossar, och isynnerhet i deras undre lager, talrika stubbar och stammar af björk, fur och ek m. fl. trädslag; och att dylika äfven förekomma på skilda nivåer i sjelfva mossen, är man ofta i tillfälle att erfara, såväl vid djupborrningar som vid torfvens tillgodogörande som brännmaterial. Torftägt eger rum i de allra flesta af traktens mossar, och ganska stora mängder bränntorf upptagas ej endast för ortens eget behof utan äfven till försäljning i de närmaste städerna.

Såsom förut är nämnt, äro mossodlingar mycket allmänna och utvidgas årligen. De flesta af de mindre mossarna utmed vattendragen äro, för så vidt vattenståndet i dessa kunnat regleras, redan odlade eller under odling. Samma förhållande eger äfven rum på utkanterna af en stor del andra mossar, isynnerhet på den grundare och bättre torf, som vanligen förekommer i vikar eller mellan gruskullarna. Gruskörning af mossar är deremot ännu temligen sällsynt.

Torfven hvilar oftast omedelbart på grus och sand, stundom på ett föga mäktigt lager af gytja eller gytjeblandad svämsand; detta är isynnerhet förhållandet utmed många af vattendragen.

Ingenstädes har snäckgytja påträffats under torfven, ett förhållande som antyder fattigdom på kolsyrad kalk i traktens lösa aflagringar.

Oaktadt såväl bergen som grus- och sandaflagringarna äro ganska rika på jernföreningar, träffas jernockerbildningar ej ofta. Några sådana kunna dock anföras. Vid dikningsföretag i den stora Ömosse, N. om Örkellunga, har på flera ställen, och isynnerhet VSV. om Bjärabygget, iakttagits dels temligen ren, dels torfblandad, än röd, än gul, fin och pulverformig jernockra med ganska stor utbredning och mäktighet. Något mer

Jernockra, sjö-
och myrmark.

ån halfvägs mellan Hishults kyrka och Bjernared förekommer på sydvästra delen af holmen i mossen ett omkring 4 dm. mäktigt myrmalmslager, hvilande på grå, något lerblandad gytja; ett dylikt S. om ån, V. om Hishult, på ett mindre område vid östra kanten af mossen, men endast tre dm. mäktigt. Här och der är jorden färgad mer eller mindre starkt brunröd genom afsättning af jernoxidhydrat, såsom t. ex. vester om torpet S. om St. Lärka, äfvensom OSO. om Backabygget i Ör-kelljunga socken.

I det föregående är redan omnämndt, att sjömalm påträffats såväl i Gårdsjön, Hishults socken, som i Storsjön, på gränsen mellan Hishults och Fagerhults socknar, och att denna malm, äfvensom dylik funnen i flera andra af traktens sjöar och vattendrag, fordom begagnats för jerntillverkning. Några nämnvärda nya fynd af sjö- och myr-malm äro ej gjorda på senare tider, hvilket väl torde bero derpå, att sådana ej blifvit eftersökta, emedan samma behof som förr af detta rå-material för jerntillverkning numera ej förefinnes.

Källor.

Ungefär hälften, eller 19 st., af alla de källor, som iakttagits vid den geologiska kartläggningen, kunna betecknas såsom goda. Deras temperatur har befunnits vara mellan $+ 7^{\circ}$ och $+ 8^{\circ}$. Medeltemperaturen för samtliga källor utgör deremot $+ 9^{\circ}$. Såsom mer än vanligt rikt gifvande må särskildt omnämnas den s. k. Salskällan, SO. om östligaste gården i Lärkeröd, Tosjö socken; källan Ö. om samma gård samt källan norr om V. Spång i Ör-kelljunga socken, alla tre med en temperatur af 7° .

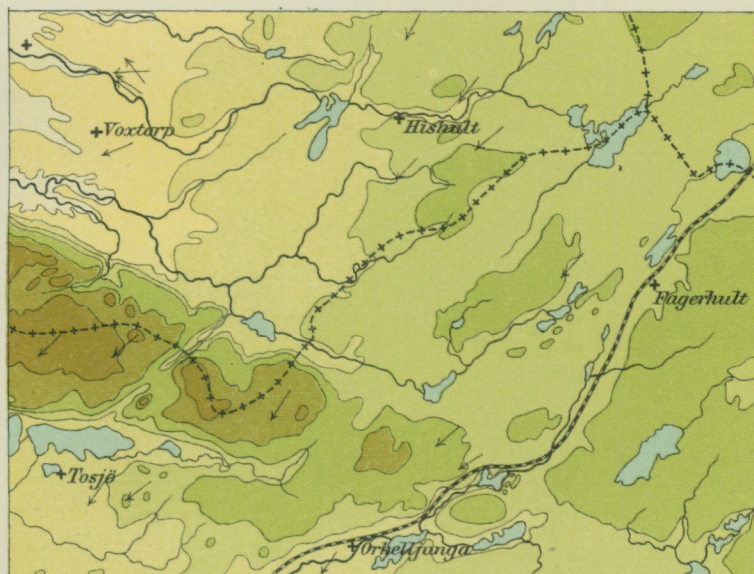
Af källor med jernhaltigt vatten äro 4 st. antecknade. Såsom den rikaste och jernstarkaste af dessa må nämnas källan i mossen SO. om Ör-kelljunga kyrka; dess temperatur var (den $^{22/6}$ 1894) $+ 8^{\circ}$. Temligen rika äro äfven mineralkällorna N. om Madsjön och vid ån vester om Lärkeröds by i Tosjö socken (temp. $+ 7^{\circ}$), men föga betydande är deremot källan vid sydvästra stranden af Fedingsjön i Fagerhults socken (temp. den $^{22/8}$ 1895 $+ 8^{\circ}$).

Redan i inledningen påpekades, att denna trakt är fattig Fornlemningar. på fornlemningar, och att detta möjligen häntyder på ett jemförelsevis sent befolkande af de stora sammanhängande skogar, som fordom utbredde sig öfver densamma och gjorde den otillgänglig. De få fornlemningar från förhistorisk tid, som hittills uppmärksamrats, äro alla belägna inom kartområdets nordvestra del eller Renneslöfs och Våxtorps socknar och bestå af grafkullar eller ätthögar. Af dessa förekomma två N. om Vårestorps by (S. om Smedjeån och Renneslöfs kyrka) och ett par öster om samma by; tvenne, ganska stora, S. om Staffanstorp och V. om Ålstorp; 8 à 9 stycken temligen små SV. om By; och några V. om Tormarp.

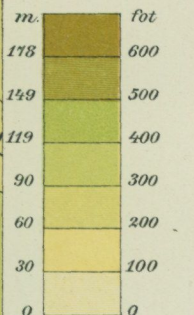
Från en långt senare tid äro deremot de obetydliga jordvallar, som delvis finnas kvar invid Fagerhults kyrka, och som uppgifvas vara en kvarlefva af någon till försvarsändamål uppkastad skans.

Höjdkarta till bladet Örskelljunga

Skala 1:300000

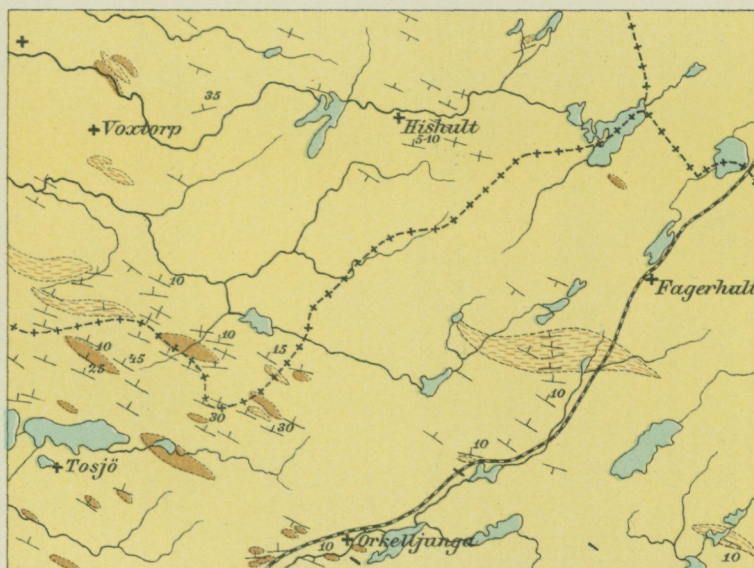
Höjd öfver hafvet

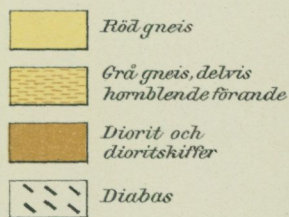
Refflor

Bergartskarta till bladet Örskelljunga

Skala 1:300000

Tecknens betydelse

Gen. Stab. Lit. Anst. Stockh.

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

Kartverkets ståndpunkt

November 1898.

